

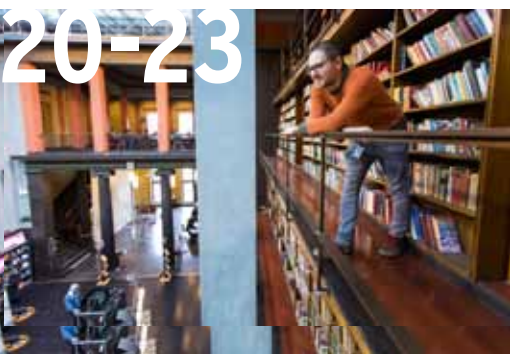
DEN DIGITALE HVERDAGEN

Temahefte nr. 29

For medlemmer av Fagforbundet

INNHOOLD

- 3 Leder: Nakketak på teknikken
- 4-8 Små kinoer får nye muligheter
- 9 Kunnskap og trygghet
- 11 Tillit er viktig for både brukerne og dem som jobber der
- 10-13 Fra kinomaskinister til kinoerverter
- 14-17 Utfordrer oss, og gir oss nye muligheter
- 18-19 Et levende litteraturhus i bygda
- 20-23 Bibliotekarene har fått mer tid til brukerne
- 24-27 Digitalt engasjement
- 28-30 Et bibliotek uten bøker

Temaheftene er et yrkesfaglig tilbud. Her går Fagbladet dypere inn i fagene og problemstillinger knyttet til arbeidssituasjonen for medlemmer av Fagforbundet.

Fagbladet Ansvarlig redaktør: Kirsti Knudsen. Prosjektleder: Per Flakstad. Tekst og foto: Jørn Wad, Mette Henriksen Aas, Kim Bredesen, Ellen Ovenstad, Wenche Skjønberg, Werner Juvik. Illustrasjoner: Tora Marie Norberg. Layout: Fryd Forlag AS. Trykk: Aktietrykkeriet AS. Redaksjonen avsluttet 28. januar 2013.
Last ned dette og andre temahefter i PDF-format på www.fagbladet.no

Nakketak på teknikken

KIRSTI KNUDSEN
ansvarlig redaktør

Klarer vi å hankses med ny teknologi? Eller tar den nye teknikken nakketak på oss?

Dette er blitt en sentral problemstilling for mange kulturarbeidere over hele landet, enten de arbeider ved små kinoer, store kinoer, på bibliotek eller museum, eller ved andre typer kulturinstitusjoner.

En ting er i alle fall sikkert: Ny digital teknologi har forandret arbeidsdagen for de ansatte.

Færre tunge løft tilhører definitivt til de gode endringene for blant andre kinomaskinister. På den andre siden trengs det ikke lenger en «klassisk» maskinist for å kjøre filmer. Dermed får de nye oppgaver, og enkelte utnytter dette så godt at det resulterer i hederspris, som for eksempel Torfinn Forberg som du kan lese om i dette temaheftet.

Andre som får arbeidsdagen endret, er kanskje ikke fullt så komfortable med sine nye oppgaver.

Den digitale utviklingen er så massiv at digital kompetanse er blitt et samfunnsansvar. Fornyningsdepartementet satte i 2011 ned et eget digiutvalg, og i januar la det fram rapporten «Hindre for digital verdiskaping». Ifølge den trenger vi alle en større grunnleggende forståelse for digitale utfordringer for at Norge skal kunne skape digitale verdier, og ikke bare ta i bruk det som andre har laget.

Et viktig spørsmål er hvem som skal legge premissene for utviklingen. Er det dem som vi – litt satt på spissen – kaller for datanerder? Eller er det dem som kjenner fagene, kan sitt publikum eller sine brukere, og som vet hvilke behov den digitale teknikken skal dekke?

Svaret er vel ikke et «enten – eller», men heller et «både – og». Skal utviklingen gi både bedre tjenester og samtidig ivareta et godt arbeidsmiljø – helst gjøre det bedre – så kreves det et samspill mellom dem som skal utvikle de tekniske løsningene og dem som skal bruke dem.

Forutsetningen for at de ansatte skal kunne være med å påvirke utviklingen på sin egen arbeidsplass er at de selv er kompetente, og at de er trygge på arbeidsoppgavene sine. Her hviler ansvaret ikke bare på hver enkelt arbeidstaker, men også i stor grad på de offentlige arbeidsgiverne som må gjøre en innsats for å skolere og oppdatere sine ansatte.

Og – ikke minst – må de ansatte motiveres til å bruke erfaringen og kunnskapen sin til hele tiden å utvikle sin egen arbeidsplass. Til beste for brukerne, og til beste for seg selv.

KJENTE: Stig på, stig på!
Torfinn Forberg kjenner
sitt publikum godt.

Små kinoer får nye muligheter

– Den viktigste endringen er at de tunge løftene forsvant. Samtidig har digitaliseringen av driften for små kinoer gitt mange nye muligheter for oss som jobber her, sier Torfinn Forberg ved Bø kino.

Tekst og foto: Jørn Wad

Kinomaskinisten jobber i kinoen som vant prisen for beste småkino i 2012. Forberg hadde selv ideen til hvordan kinoen kunne profilere seg i lokalmiljøet for å oppnå et besøkstall på størrelse med mange større kinoer.

Profileringsarbeid

Bø kino nærmet seg de to største telemarkskinoene når det gjaldt besøk på «Den store kinodagen» i fjor. Publikum var med og bestemte programmet, og kinoen fikk også til et godt samarbeid med bedrifter i Bø. Allerede før programmet ble lagt ut, var det solgt mer enn 600 billetter til aktører som ønsket å invitere lokalmiljøet til kinoens festdag.

«Et virkelig solid planleggings- og profileringsarbeid ga et fantastisk resultat sammenlignet med andre kinoer av samme størrelse», skrev juryen i sin begrunnelse.

Lokal forankring

–Jeg ønsket at vi skulle gjøre noe ut av de mulighetene den digitale distribusjonen betyr for oss i de mindre kinoene, og fikk ideen om å gjøre en ekstra innsats i forbindelse med den årlige «Store kinodagen», forteller Forberg.

Han kontaktet den lokale sparebanken, slik at de kunne vise veien for det lokale næringslivet. Suksessen kom umiddelbart! Vår mann dro fra banken med en ordre på hele 380 billetter, noe som ga et signal til alle næringsdrivende i distriktet om å slutte opp om kinodagen.

Resultatet viste seg å bli så bra at Bø kino faktisk konkurrerte med de to store kinoene i distriktet om oppslutning.

– Det er klart at andre bedrifter ikke kunne satse så bredt som banken kunne gjøre. Men samtidig var nettopp den velviljen og interessen banken bidro med, en viktig inspirasjon for andre. Og resultatet kjenner vi: Faktisk endte vi opp med å bli årets kino i vår klasse, slår han fast, ikke uten en viss stolthet i stemmen.

For dette handler om mer enn å vinne priser. Forberg håper at Bø kino på denne måten er blitt mer synlig for folk, slik at de lettere tenker på at de kan ta en tur på kino når de skal slappe av en kveld.

– Vi har nemlig muligheter for å få tak i toppfilmene i langt større utstrekning enn før. I tillegg kan vi, i motsetning til tidligere, vise dem så lenge det er marked for det, forklarer han.

Når kinoen først laster ned en film, må den imidlertid betale drøyt 40 prosent av de totale billettinntektene, minimum 1400 kroner, i leie for hver visning.

– Da blir det viktig at så mange som mulig tar turen til kinoen, understreker han.

Et vell av muligheter

– Selv om det er viktig for arbeidsmiljøet at vi slipper å slepe på de opptil 30 kilo tunge spolene som måtte til i den analoge verden, er det mulighetene den digitale teknologien byr på for oss som jobber her, som er den største endringen, sier Torfinn Forberg.

Både det fysiske og det psykiske arbeidsmiljøet er blitt bedre etter at den digitale teknologien gjorde sitt

inntog. For samtidig som de tunge løftene forsvant, ble også stresset som kunne være forbundet med klargjøring og videresending borte. Nå er utfordringene helt annerledes, og ganske overraskende. Av og til har Forberg nemlig tenkt at det kunne være greit å ha mer å gjøre. Men kommunen er en god arbeidsgiver, og følger opp ved å tilføre stillingen flere oppgaver som han kan fylle arbeidstida med, slik at stillingen fortsatt kan være en hel stilling.

– En såpass romslig stillingshjemmel gir også rom for kreativitet, understreker han.

Arbeidsmiljø og kreativitet

Historien om omdanningen fra den mer gammel-dagse måten å vise film på, som fortsatte et godt stykke inn på 2000-tallet, og til en moderne digital filmframvisning, er en virkelig suksesshistorie for Bø kino. Torfinn Forberg selv ble arbeidsledig i 2002, da han kom fra en stilling i postens it-avdeling.

Da stillingen som kinomaskinist ble ledig, var han ikke sen om å søke.

FULL KONTROLL:
Torfinn Forberg i aksjon
ved framvisningsapparatet.

Bø kino

- Lokal kino lokalisert i Gullbring kulturanlegg i utkanten av Bø sentrum.
- To kinosaler - storsalen med 381 plasser og kinosalen med 144 plasser.
- Kinoen byttet i 2011 ut sitt analoge utstyr og gikk over til digitale visninger. Begge kinosalene har digital prosjektor, en Christie 2230.
- Samme år ble alle front-høytalere og dypbass-høytalere byttet slik at lyden nå er svært god.
- Kinoen har installert 3D-utstyr fra XPAND.

3D: Slike briller gjør det mulig å se film i 3D – om jeg bare har sørget for at batteriene virker, understreker Torfinn Forberg.

– For meg har ikke digital kinodrift betydd store overganger. Stort sett er dette kjent stoff. Jeg vil nesten si at alle som kjenner til hvordan Windows fungerer, kjapt kan lære seg å laste ned og vise filmer. Pussig nok motsatte filmdistributørene seg i begynnelsen at vi skulle kunne laste ned filmer over nettet, men etter hvert har de innsett hvilke fordeler dette innebar for dem selv, og dermed ble det grønt lys også for dette.

En film har gjerne en størrelse på rundt 150 GB, og «Hobbiten», som er en større film, har en fil på godt over 200 GB. Det betyr at det går en del tid med til å laste ned filmer, men dette er det jo lett å lage rutiner for, mener Forberg.

I det siste har 3D-teknologien gjort sitt inntog på kinoene for fullt, men det har ikke bydd på problemer for de små kinoene, mener han. Det eneste å passe på, er at hver enkelt av seerne får og bruker sine 3D-briller, og at det er ladede batterier i dem. For teknologien, som

enkelt fortalt består i at høyre og venstre øye oppfatter 24 bilder hver, men at brillene gjør at de forskjellige bildene som vises, settes sammen til et hele, er enkelt å administrere for kinomaskinisten.

Lyd er vanskelig

– Den største utfordringen vi har for å gi kino-publikumet en opplevelse, er ikke kvaliteten på bildet, men god lyd, fortsetter Forberg.

Moderne filmer har svært kompliserte og forseggjorte lydproduksjoner. For å gjengi dette skikkelig, trenger kinoene lydanlegg av høy kvalitet i den lokale kinoen.

– Noen vil ha lav lyd, mens andre vil ha høy. Men først og fremst må vi ta hensyn til filmskaperen som har laget en film med et lydbilde som vi skal yte rettferdighet i kinosalen. Men så er det jo også sann at filmskapere som lager filmer for barn, tar hensyn til dette og toner ned effektene slik at ikke barna skal bli skremt. Det samme gjelder filmer ment for et mer voksent publikum,

BILLETTER PÅ NETT: Også billettkontrollen er enklere. Mange vil sikre seg gode plasser, og kjøper dem på nettet. Da ligger kvitteringen på mobiltelefonen, og kan kontrolleres med Torfinn Forbergs telefon.

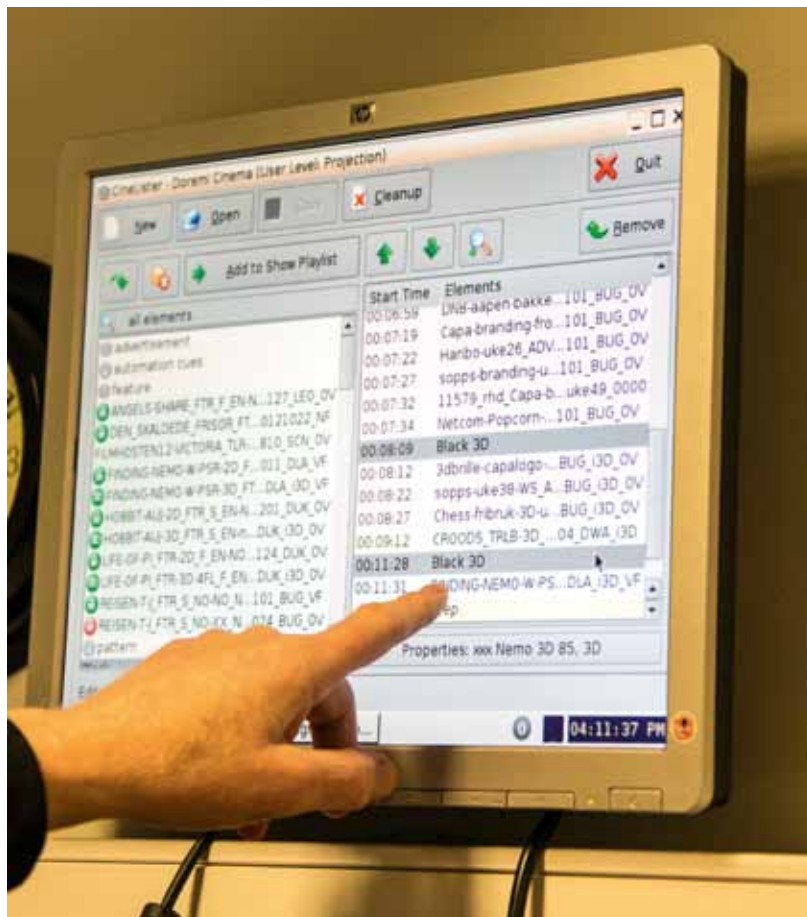
de har gjerne et snillere lydbilde, sier Forberg.

Det var misnøye med lyd kvaliteten i de lokale kinoene som i sin tid inspirerte filmskaperen George Lucas til å skape en standard for hvilken kvalitet de lokale lydanleggene skulle ha. Og hovedsalen i Bø kino er blitt godkjent etter nettopp denne standarden.

– Men her gjelder det å gjøre kloke vurderinger. Noen ganger blir filmer overraskende populære, og da hender det at vi flytter dem over i storsalen vår, som ikke har et så forseggjort lydanlegg. Da hender det jo at noen klager.

– *Hvordan håndterer dere det?*

– Du vet, Bø er et lite sted. Jeg skal ikke si at jeg kjenner alle de 5500 innbyggerne her i distriktet, men jeg kjenner igjen de fleste kinogjengerne. En slik nærhet er avgjort en fordel, men det kan også by på utfordringer dersom vi ikke helt treffer med filmer eller valg av kinosal. Det er viktigere å holde på publikum enn å ri prinsipper. Derfor forsøker vi

LITEN FORSKJELL: Det er ikke stor forskjell på vanlig arbeid på en windowsbasert pc og det å være kinomaskinist med dagens teknologi, synes Torfinn Forberg. Men han innrømmer at it-bakgrunn gjør det lettere.

alltid å gjøre det beste ut av situasjonen, slår han fast. Samtidig legger han til at det er langt enklere å «treffe» med filmene når han kjenner til hvem kinogjengerne er, og hva de vil ha.

– *Så her blir det få «smale» filmer, er det så?*

– Nei, nei, tvert imot: Her har vi muligheten som den digitale teknologien gir oss til å ha et langt bredere tilbud enn tidligere. Men fordi vi kjenner vårt publikum, vet vi at enkelte filmer kanskje ikke skal ha mer enn et par dagers visningstid, mens andre kan gå mye lenger.

Bør tjene penger

Torfinn Forberg mener at kinoene på mindre steder burde vært langt flinkere til å tjene penger. Ved å utnytte det han kaller «smådriftsfordelene», kunne kinoene være en netto bidragsyter til kommunekassen, i stedet for en utgiftspost, som det har lett for å bli de fleste steder.

Likevel er han sikker på at den digitale teknologien har brakt de små kinoene et langt steg i riktig retning, på en hel rekke områder:

– Samtidig somt arbeidsmiljøet er blitt betydelig bedre for oss som jobber her, har vi fått muligheter til å være attraktive for folk. Vi må bare greie å være synlige nok i lokalmiljøet. Og det kan vi klare med for eksempel en lokal kinofestival – eller kinodager om man vil, sier Forberg.

– Men det gjenstår ett problem, sier han til slutt. Nemlig det faktum at distributørene begrenser filmdistribusjonen til et visst antall kinoer. Det syns han er helt forkastelig.

– Staten putter en god slump penger inn i bransjen for å sikre et bredt kinotilbud, og siden teknologien nå er på plass, burde vi kunne forlange at tilbudet ble likt for alle, understreker han, med klar adresse til kulturminister Hadia Tajik.

– Viktig å sikre et godt kinotilbud

Kulturdepartementet erkjenner at det er rom for forbedringer når det gjelder filmdistribusjon, men mener samtidig at mulighetene uansett er blitt mye bedre etter at alle kinoer ble digitalisert i 2011.

Digital teknologi i kinoene

- Fjerner tunge løft.
- Slutt på nedspoling etter jobben.
- Åpner muligheter for små kinoer.
- Større muligheter for å variere kinotilbudet.
- Øker muligheten for personlig innsats.

– Hovedtrenden er, så vidt vi kjenner til, at digitaliseringen har ført til det motsatte av det Torfinn Forberg opplever, nemlig at småkinoer har fått langt flere premierer enn før, sier statssekretær Mina Gerhardsen i kulturdepartementet.

– Som en følge av digitalisering endret bransjeorganisasjonen Film & Kino flere av filmstøtteordningene for å tilpasse dem til den digitale hverdagen og for å sikre oppsetning av kvalitetsfilm på kino. Oppsettingsstøtten skal, i likhet med de tidligere kopistøtteordningene, sørge for å få filmene ut på flest mulige kinoer. Det er gjort enkelte endringer

i ordningene, blant annet for å ivareta barnefilm, norsk film og skandinavisk film spesielt.

– Tilbakemeldinger fra deler av kinobransjen kan tyde på at det fortsatt er et forbedringspotensial her. Film & Kino og de uavhengige distributørene har fra høsten 2012 vært i en prosess hvor ordningene evalueres og hvor partene har som mål å komme fram til løsninger som sikrer at alle filmer som norske kinoer ønsker å sette opp blir distribuert. Det er viktig for oss å få dette på plass slik at folk får et godt kinotilbud, sier statssekretær Mina Gerhardsen.

Kunnskap og trygghet

Kulturlivet har åpnet for nye og grenseløse muligheter både for enkeltpersoner og institusjoner. Og det stopper ikke nå. Om vi oppfatter dette som positive muligheter eller trusler, avhenger av hvilken kompetanse vi selv har.

Vi vet at arbeidslivet er en veldig viktig læringsarena for digital kompetanse. Det er gjennom jobben mange av oss kommer i kontakt med nye dataverktøy og systemer.

Med utgangspunkt i egne erfaringer og egen fagbakgrunn skal vi tilpasse oss nye arbeidsverktøy, med varierende entusiasme og hell.

Vi har sett flere eksempler på at innføring av digital teknologi forandrer arbeidsoppgavene og arbeidsdagen. Digitalisering av kinoene i Norge er et godt eksempel på at nytt utstyr har forandret på roller og oppgaver, og økt behovet for ny kompetanse.

Fagforbundet har tatt initiativ til å utvikle et nytt nettbasert kurs for ansatte i digitale kinoer. Vi håper og tror at dette vil være et verdifullt tilbud til dem som jobber ved landets kinoer.

Kunnskap er makt! Derfor er det viktig at fagfolk, de som jobber nærmest brukerne, på «grasrota», også har kunnskap om digitale verktøy.

For den som selv er en trygg databruker, er det enklere å vurdere behovet for digitale verktøy og være med å legge premissene for hvordan disse skal prege arbeidsplassen og tilbudet til publikum og brukere. I motsatt fall vil det være ikt-ekspertene som bestemmer hva vi får, og som legger føringer for faglig utvikling framover.

Forutsetningen for at ansatte kan påvirke utviklingen på sin arbeidsplass, er at de selv er kompetente og trygge, både i basisfaget og som brukere av digitale verktøy.

Arbeidsgivere har plikt til å legge til rette for at arbeidstakerne har den kompetansen og det utstyret de trenger for å gjøre jobben sin. Tillitsvalgte og ansatte må tørre å stille krav, både til opplæring og til utstyr.

Selv om det er tett mellom pc og datautstyr i Norge, er det slett ikke alle som disponerer eget utstyr eller som har den nødvendige kompetansen. Skolen vil fortsatt være en viktig arena for både tilgang til digitale verktøy og opplæring. Det er viktig at lærere

og andre ansatte har tilstrekkelig kompetanse til å gi god undervisning, og tilstrekkelig utstyr til alle.

Fagforbundet vil styrke de møtestedene hvor folk får tilgang til pc og internett; der de kan få hjelp hvis det trengs. Biblioteket er det viktigste tilbudet for mange, men også fritidsklubber og andre åpne møteplasser kan spille en vesentlig rolle. Også her vil utstyr og kompetanse være viktig.

Dette temaheftet gis ut i papirformat, og legges ut på Fagbladets hjemmesider til nedlasting. Selv om vi er på vei mot en digital framtid, tror jeg at vi også framover vil leve med denne dobbeltheten. Vi opererer både i et digitalt og et analogt univers, med de muligheter og utfordringer det gir oss, både som samfunn og som individer.

Mette Henriksen Aas, leder for Seksjon kirke, kultur og oppvekst

Fra kinomaskinister til kinoverter

FLEST BESØKENDE: Fønix Kino, eller Kristiansand Kino som den også omtales som, tar imot 370.000 besøkende per år, noe som er det høyest antallet per innbygger i landet.

Kristiansand kino var tidlig ute med å bruke digital teknologi. Det har også betydd ny arbeidshverdag for de ansatte.

Tekst og foto: KIM BREDESEN

I 2011 var Norge det første landet i verden som hadde gjennomført en digitalisering av alle kinoene i landet. Da hadde allerede Kristiansand kino allerede vist film i digitalt format i flere år. Kinoen fikk digitalt utstyr i mars 2006, og var den andre i Norge etter Frogner Kino i Oslo som tok i bruk den nye teknologien.

Etter omleggingen har kinoen blitt stadig mer populær, og har nå 370.000 besøkende per år, noe som er landets høyeste i forhold til antall innbyggere.

Ny lyd

Vi besøker kinoen i den stille perioden på dagtid, før publikum invaderer kinoens kiosk og ventehall. Teknisk leder, Rolf Helge Lochner, gir en omvisning i sal 1, den største, som kan romme 655 besøkende. Han forklarer at de før årsskiftet installerte et nytt lydsystem i salen av merket Dolby Atmos, tilpasset 3D-film. Systemet styrer 64 høyttalere i både vegger og tak, som hver for seg kan justeres med en egen frekvens. Kristiansand kino er alene i Skandinavia om å teste ut lydsystemet i en beta-versjon, og kun 25 kinoer på verdensbasis installerte det i 2012.

Lochner understreker at både det sofistikerte lydsystemet og det digitale filmvisningsutstyret har snudd opp ned på arbeidssituasjonen for de ansatte.

Datakunnskap

– Du må kunne mye mer om datamaskiner. En del av de maskinene som jobbet her tidligere opererte med en teknologi som har eksistert i over 100 år, mens vi nå bruker en teknologi som bare har eksistert i fem år, sier Lochner.

På maskinrommet er den gamle filmprosjektoren erstattet med en svart kasse,

DEN SISTE KINOMASKINIST?: Kinomaskinist Jon S. Lunde opererer en kinoprojektor som viser film på Cinemateket i Kristiansand ved hjelp av 35 mm filmruller, en teknologi som har vært i bruk i over 100 år.

PROGRAMMERER: for å kunne vise digital film må en kinomaskinist nå kunne skrive et script i forkant av hver visning. Her går teknisk leder ved Kristiansand Kino, Rolf Helge Lochner, gjennom sine daglige rutiner.

tilknyttet skjerm og tastatur. Dette er den digitale projektoren, en revolusjonerende teknologi som er arvtakeren til 35 mm-formatet for avspilling av film, først tatt i bruk av William Dickson og Thomas Edison i 1892.

Den gamle analoge filmmaskinisten måtte trofast holde seg i maskinrommet siden filmprojektoren trengte konstant justering og vedlikehold. Lochner, som har 27 års erfaring som kinomaskinist, kan bekrefte at maskinistens plikter har endret seg radikalt etter driften på Kristiansand kino ble omlagt til digital teknologi.

– Nå skal det ikke være noe behov for justeringer eller kontroll. Poenget med digitaliseringen er at selve filmframvisningen skal gå automatisk, og derfor er det meningen å utnytte ledig kapasitet der det er behov, forklarer han.

Det er kun maskinistene på det første skiftet som i praksis kan styre maskinene og forhåndsprogrammerer visningene til kveldstid. Hvis det oppstår feil på kveldsvisningene, må ansatte ved kinoen ringe til en installatør på en supportlinje for å få hjelp til å løse tekniske problemer.

Lochner tilbyr et grunnleggende kurs for alle interesserte i hvordan det digitale utstyret fungerer. Ellers vil bransjeorganisasjonen Film & Kino tilby kurs i digitalt framviserutstyr fra og med våren 2013.

Kan miste kunnskap

På Cinemateket litt lenger ned i gata, viser kinomaskinist Jon S. Lunde hvordan framvisere av analog film fungerer. Han er en av kinovertene ved Kristiansand kino som har opplevd følgene av overgangen til en ny teknologi. For ham representerer den først og fremst en helt ny arbeidshverdag og nye oppgaver.

– I dag kan en kioskansatt eller en administrativt ansatt for den saks skyld sette i gang en film. Dette var utenkelig i det analoge systemet. Vi har for eksempel sett at kinosjefen selv kjører pressevisninger på dagtid, og at kinodirektør, kinosjef og økonomiansvarlig har vist film for publikum under streik. Før var vi et team med teknikere og maskinister. Nå er det ikke noen klare avgrensninger av hvem skal utføre de tekniske oppgavene, sier Lunde.

Kristiansand kino

- Kinoen eies av Kristiansand kommune.
- Har 35 ansatte, alle er fagorganiserte.
- Den største salen i kinoen har 655 seter.
- Har flest besøkende per innbyggere i Norge, med 370.000 gjester per år.
- Var den andre kinoen i Norge som viste digital film i mars 2006.
- I 2012 var kinoen den første som installerte et lydsystem tilpasset 3D-film i Norge.
- Var i 2010 den fjerde kinoen i landet som kunne vise 3D-film.

Han advarer mot konsekvensene av at de ansatte ikke tas med i det tekniske arbeidet. Mange av de tidligere maskinistene, som nå har fått yrkestittelen kinoverter, jobber nå stort sett med rydding av saler, salg av billetter og billettkontroll. For Lunde betyr dette at ferdigheter og kunnskap går til spille.

Også digital visning må følges opp

– Jeg, og flere med meg, opplever at kinoadministrasjonen har urealistiske krav til digital teknologi. De jobber ut fra en teori – en ønsketenkning – om at systemet skal kunne automatiseres og driftes uten eller med minimal menneskelig inngripen. Virkeligheten stemmer ikke med dette bildet. Vi har å gjøre med et ganske ustabilt og komplekst datasystem, som trenger nesten konstant oppfølging. Den oppfølgingen har ikke vi mulighet til å gi når vi stadig nedbemannes og utarmes faglig, sier Lunde.

I sitt arbeid har han opplevd gjentatte ganger at manglende oppfølging av digitalt utstyr har

ført til at kinogjengerne har opplevd ustabile visninger.

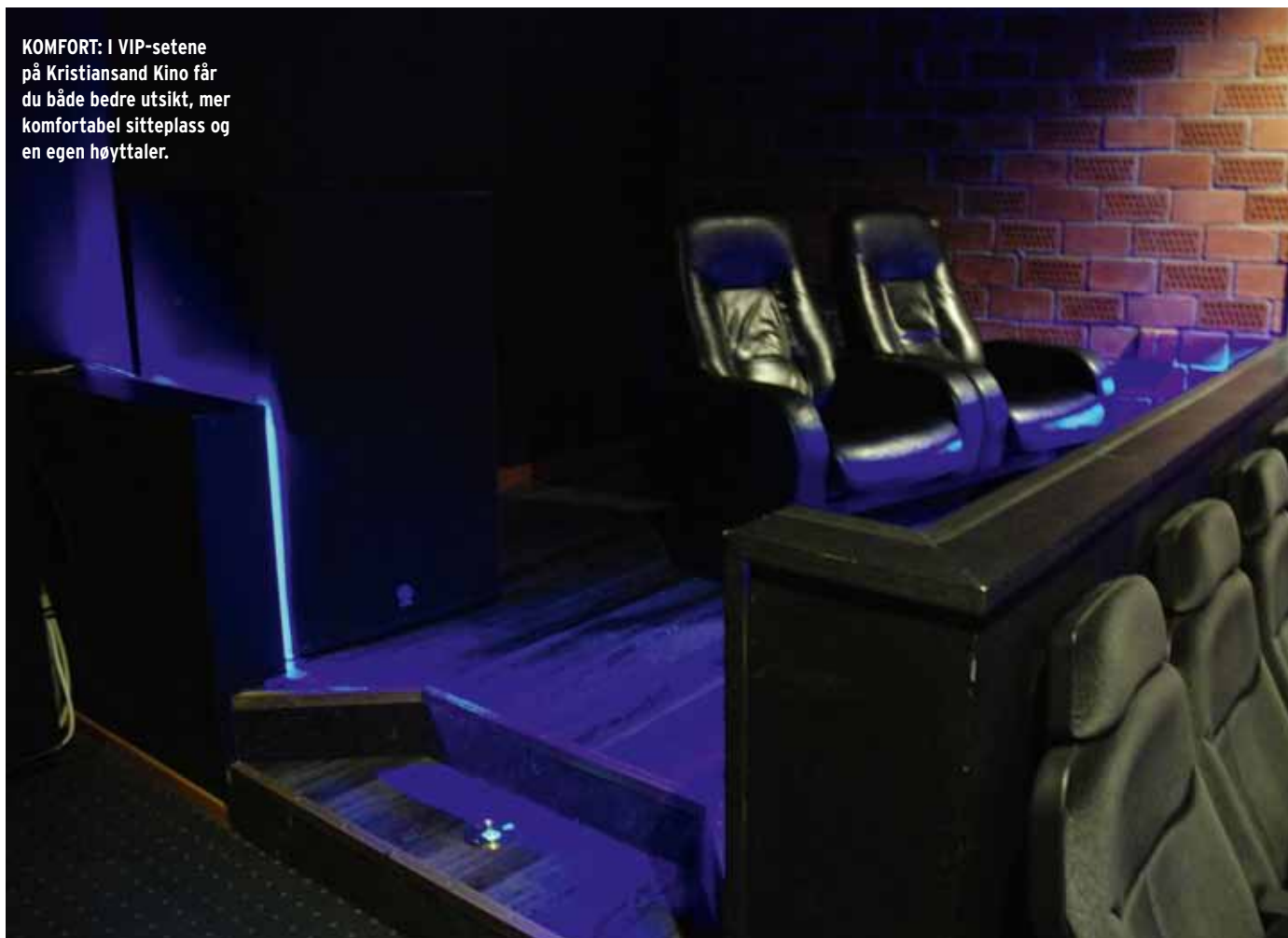
– Det kan være feil lydstyrke, manglende lyd, eller dører som ikke blir lukket eller åpner seg når de skal. I verste fall kan publikum oppleve å bli sittende i en mørk sal og vente på en film som aldri starter, sier Lunde.

Teknologien bestemmer vilkårene

Lundes observasjoner er slett ikke ukjent for kino-direktør Petter Benestad i Kristiansand kino.

– Det er klart at driften er blitt mer effektiv etter digitaliseringen. Erfaringene Lunde har gjort, illustrerer imidlertid ganske godt de utfordringer vi har i forhold til å få de tidligere kinomaskinistene ut av maskinrommet for å arbeide mer i direkte kontakt med våre gjester. Ved at visningsteknikken er blitt digitalisert og automatisert, vil vi flytte ansatte fra maskinrom til publikumsområder på en måte som kan gi publikum enda bedre opplevelser på kino,

KOMFORT: I VIP-setene på Kristiansand Kino får du både bedre utsikt, mer komfortabel sitteplass og en egen høyttaler.

blant annet med bedre informasjon og ryddigere lokaler, sier Benestad.

Mindre teknisk arbeid

– Jeg forstår frustrasjonen til Jon Lunde, og er delvis enig med det han. Men det er ingenting vi kan gjøre med utviklingen av teknologien, sier fungerende tillitsvalgt i Fagforbundet, Hege Lochner.

– Det er ikke lenger så mye teknisk arbeid som det var før. Før kunne vi gjøre småfiksing på maskinene, og vedlikehold som smøring av valser og trinser. Nå har vi egentlig bare en stor datamaskin. Ingen av oss kan fikse problemer som oppstår med maskinene. Med den nye teknologien vi har, vil det ikke bli noe teknisk arbeid hverken på dagtid eller kveldstid i framtida, sier Lochner.

Hun kan ikke utelukke at kinovertene en dag vil bli satt på en fast rotering mellom alt fra kiosk- og billettsalg til å styre filmvisningene. Ifølge henne kan dessuten den nåværende distribusjonen av digitale filmer mellom kinoer endre seg ytterligere fordi det gjøres forsøk på å streame filmer over internett direkte inn på kinoens server.

Om streaming kommer til å innebære at visninger i enda mindre grad enn i dag vil bli gjennomført uten menneskelig inngripen, gjenstår å se.

TILLITSVALGT: Fungerende tillitsvalgt ved Kristiansand kino, Hege Lochner mener digital teknologien gir tydelige begrensninger når det gjelder hvor mye de ansatte kan bli involvert i teknisk gjennomføring av filmvisninger.

KINONOSTALGI: Et kjent motiv fra tiden da publikum opplevde både gleder og sorger ved hjelp av 35 mm-prosjektorer. Maleriet, som henger på veggen i sal 4 i Kristiansand kino, gjengir en scene i den italienske filmen *Cinema Paradiso* (1988), regissert av Giuseppe Tornatore.

LYD TIL 3D-FILM: Høytalere som er del av Dolby Atmos-systemet kler både vegger og tak i sal 1, den største salen i Kristiansand kino, med 655 sitteplasser.

Den digitale hverdagen:

Utfordrer oss, og gir oss nye muligheter

Den digitale teknologien byr på mange nye muligheter, men også nye muligheter. Ikke minst gjelder dette offentlige tjenester. For å styre utviklingen trenger vi en god kombinasjon av faglig og digital kunnskap.

Tekst: Ellen Ovenstad

”Tidene forandrer seg, og nå er de mer forandret enn de har vært på lenge.

(Storm P)

For bare et par tiår siden var pc en avansert skrivemaskin vi hadde på jobb. Telefonen stod på ett sted og var i beste fall trådløs. Går vi enda lenger tilbake, måtte vi klare oss med skrivemaskiner og stensilering. Dette er definitivt historie; nå er det helt andre ting som gjelder. Vi har fått et nytt stammespråk som til fulle forteller hvem som er «inne» og hvem som er «ute».

Befolkningen er i ferd med å bli digitalisert. Mer enn 90 prosent av norske husholdninger har minst én datamaskin. Norge er det landet i Europa med best tilgang til pc og internett. Det er et uttalt mål at alle skal ha grunnleggende digital kompetanse. Stadig flere av offentlige tjenester blir digitalisert, til enkeltes fortvilelse og andres glede. Å være «på nett» er det nye mantraet, og de som ikke kan tilby deg et trådløst nettverk til kaffen, har ikke skjønt poenget.

Begrepet digital kompetanse kan forklares på flere måter. På Wikipedia er det illustrert med en pyramide hvor det nederste nivået, selve grunnpilaren, er grunnleggende digitale ferdigheter, beskrevet som «evne til å ta i bruk egnet programvare til oppgaveløsning». Nivå to er digital navigeringskompetanse, eller evnen til å finne fram til relevant informasjon på nettet. Nivå tre er kildekritisk vurderingskompetanse, som betyr å være kritisk til den informasjonen du finner på nettet. Når du kommer til nivå fire har du også digital bearbeidingskompetanse, og er i stand til å bruke og bearbeide det du finner på nettet. Nivå fem er digital samarbeidskompetanse. Nå er du også i stand til å samarbeide med andre over internett. Det høyeste punktet kalles digital dannelse, og beskrives som «evnen til velegnet deltakelse på internett som et offentlig rom, der holdninger er viktig». (Rolf K Baltzersen)

VOX, nasjonalt fagorgan for kompetansepolitikk, illustrerer digital kompetanse på en annen måte, med åtte ulike ikt-områder:

1. Kommunikasjon og formidling,
2. Integrere informasjon,
3. Evaluere informasjon,
4. Håndtere informasjon,
5. Teknologisk selvhjulpen,
6. Adgang til informasjon,
7. Definere informasjonsbehov,
8. Skape ny informasjon.

Hva sier dette oss? Kanskje først og fremst at dette er et omfattende felt å sette seg inn i. Her trengs både bredde- og spisskompetanse.

Vår tilnærming vil være preget av vår egen motivasjon for å lære noe nytt. For noen vil det digitale være et stort sort hull som vi holder oss unna, av frykt for å trykke på feil taster eller på annen måte røpe vår uvitenhet. Andre vil nærme seg digitale redskaper som om det var en stor godtebutikk eller lekegrind med uendelige muligheter. De fleste er kanskje mer pragmatisk innstilt; vi må simpelthen ta verktøyene i bruk, og det kan til og med bli riktig morsomt.

Det er fremdeles mange som ikke har tilgang til pc og internett hjemme, og kommer til biblioteket for å bruke pc der. Fritidsklubbene har også vært et sted hvor mange unge får gratis tilgang til pc og dataspill. Folk har ofte bedre og mer hensiktsmessig utstyr hjemme enn det bibliotek, fritidsklubber, skoler og mange arbeidsplasser kan tilby.

”Kreativitet er evnen til at løse problemer, som ikke kan beskrives før de er løst.

Piet Hein

Men hvor digitale er vi egentlig? Mandag 7.januar ble Digi-utvalgets rapport «Hindre for digital verdiskaping» overlevert fornyingsminister Rigmor Aasrud. Utvalget uttrykker bekymring for befolkningens digitale kompetanse, og mener at vi alle trenger mer grunnleggende forståelse for »

Ellen Ovenstad er rådgiver i Fagforbundets Seksjon kirke, kultur og oppvekst.

FAGLIG INNSPILL

digitale utfordringer dersom vi som nasjon også skal kunne skape digitale verdier, ikke bare konsumere det andre har laget.

Det å være storkonsument av digitale medier er slett ikke det samme som å ha tilstrekkelig grunnleggende ferdigheter. Vi som har trodd at barn og unge har behersket den digitale arenaen til fulle må tro om igjen.

Og det er ikke bare barn og unge som trenger mer digital kompetanse. Utdanningssystemet står det heller ikke i så bra til med, selv om det er lagt ned betydelige pedagogiske og økonomiske ressurser i å gjøre skolen til en digital arena. Lærere som er intervjuet om digital kompetanse, svarer at de savner pedagogisk støtte, og at mange trivialiteter gjør det vanskelig å bruke dette i undervisningen.

I EU er digital kompetanse en av åtte nøkkel-

kompetanser for livslang læring. Digital kompetanse innebærer evnen til «confident, critical and creative» bruk av digitale verktøy. Verken i EU eller i Norge er digital kompetanse et eget fag, men regnet som en tverrfaglig kompetanse som inngår i alle fag.

Digi-utvalget etterlyser konkrete vurderinger av hvilke kompetansebehov ulike grupper har. Det påpeker at vi har behov for yrkesgrupper som i tillegg til sin fagkompetanse også forstår «teknologien og tjenestene og dermed kan delta i og ta beslutninger i informasjonssamfunnet og på sine arbeidsplasser.»

Gjennom å ha en grunnleggende faglig og digital kompetanse kan du som yrkesutøver være med å legge premissene for digital utvikling på ditt fagfelt og din arbeidsplass. Alternativet er at du er prisgitt leverandører og rene it-eksperter, og kan ende opp med utstyr og løsninger som ikke fremmer en ønsket utvikling.

Digitale verktøy har langt på vei forenklet mange arbeidsoppgaver og gjort oss supereffektive. Multitasking er den nye nasjonalsporten. Verktøyene har også endret vår oppfatning av tid. Aldri går den langsommere enn når vi venter på at pc-en skal åpne en ny side eller utføre en konkret operasjon. Vi har fått en ny type stress, blant annet fordi vi er blitt så avhengige av avansert teknologi.

”Fantasi er vel så viktig som kunnskaper

Albert Einstein

Parallelt med at den digitale kompetansen har økt i befolkningen som helhet, har det dukket opp stadig nye bruksområder, og bare de færreste av oss kan forutsi hvilke nye muligheter vi vil ha om et års tid. Internett og moderne teknologi har bidratt til at flere stemmer blir hørt, og terskelen for å kunne få frem sine meninger har aldri vært lavere.

Facebook, som for oss er en moderat informativ fritidssysse, har vist seg å spille en avgjørende rolle for demokratiforkjempere i Egypt og andre arabiske land. Kinoene i Norge er digitalisert, og nye filmer kan ses over hele landet i løpet av kort tid. Mens vi tidligere trengte flere tonn med redigeringsutstyr for å lage en film, kan vi nå filme og redigere det hele på telefon, nettbrett eller pc, og med noen tastetrykk gjøre arbeidet vårt tilgjengelig for alle. Barn i Norge og Japan kan samarbeide om å lage et bilde – i sanntid, på hver sin side av kloden. Dette gir hver enkelt av oss muligheter som ikke fantes bare for bare noen få år tilbake.

I Aftenposten søndag 13. januar kan vi lese om at 150 studenter fra Norges informasjonstekniske høyskole (NITH) skal vise Munch på en helt ny måte: lydguide til utstilling, dataspill på iPad og et interaktivt tidskart der publikum skal kunne følge Munchs reiser, bosteder og hvor han malte sine mest kjente bilder. Begrunnelsen for å digitalisere Munch er blant annet at de på denne måten når nye grupper, som folk i 20-åra som de vanligvis ikke ser i museet. Norsk kulturråd har gjennom prosjektet «Kultur- og naturreise» vist verdien av å koble ulike fagområder og databaser. På denne måten har de skapt nye muligheter for formidling av digitalisert kunnskap og bidratt til folkeopplysning. Listen kan gjøres uendelig lang; dette er bare noen utvalgte eksempler.

” Sammen med kunnskaper, vokser tvilen

Johann Wolfgang von Goethe

I det øyeblikket noe lar seg beskrive, er det allerede foreldet, er det noe som heter.

Noen har vært redd for at vi blir isolert bak hver vår skjerm hvor vi kan utrette alt fra banktjenester til å etablere sosiale relasjoner. Den frykten er gjort til skamme, siden vi fremdeles går på kino, deltar på festivaler, går på kjøpesentre og på lokale kulturarrangementer. Impulser og informasjon om det som skjer, hentes og deles på nettet.

Det er i dette mulighetenes marked at også kommunalt ansatte kulturarbeidere skal være en synlig og aktuell aktør. Hvem har ansvaret for at du som ansatt får utviklet tilstrekkelig digital kompetanse, og aller helst digital dannelses?

Arbeidsgiver har et klart ansvar for å gi de ansatte både opplæring og tilgang til nødvendig utstyr for å få utført sitt arbeid. Men har ledelsen tilstrekkelig interesse for og kunnskap om hvordan de bør forholde seg til for eksempel sosiale medier? Ser de verdien av å markedsføre arrangementer og profilere kommunen med et tidsriktig uttrykk? Ser de verdien av å ha en åpen dialog med innbyggerne i kommunen via sosiale medier? Er det mulig å bruke noe av arbeidstida for å lære seg å bruke nye verktøy? Og hvordan er fokuset på sammenhengen mellom faglig utvikling og digitalt verktøy?

Samtidig har vi som arbeidstakere et eget ansvar for å holde oss faglig oppdatert. Men hva er det egentlig forventet at arbeidstakere skal kunne? Finnes det noen definerte standarder for digital kompetanse i de ulike yrkene? I noen yrker finnes det

nok klare minstekrav: Man bør beherske de systemene som er direkte knyttet til jobben du skal utføre. Eksempelvis må en kinomaskinist kunne de ulike operasjonene for å laste ned og åpne tilgangen til de filmene som skal vises. Men hva bør en kommunal kulturarbeider kunne om bruk av digitalt materiale, opphavsrett og publisering?

Parallelt med at arbeidsoppgaver blir digitalisert, forandres også oppgaver og jobbinnhold. Grensene mellom yrkene viskes ut. Noen ganger er dette planlagte og ønskede endringer, som innføring av digitalt kinoutstyr. Andre ganger kommer det mer «snikende» i form av ny praksis på gamle oppgaver. Jobber forsvinner og ny kompetanse etterspørres. Dette har utfordret både arbeidstakere og tillitsvalgte.

For mange har dette gitt en mer stressende og usikker hverdag, fordi verken egen kompetanse og støtte i organisasjonen har vært tilpasset nye oppgaver. Andre har fått nye og mer interessante oppgaver på grunn av sin digitale kompetanse, og opplever dette som et personlig og karrieremessig løft.

Det er viktig at tillitsvalgte har forståelse for de mulighetene og utfordringene som den digitale utviklingen gir. Det som er hensiktsmessig fra et arbeidsgiversynspunkt, trenger ikke være det for arbeidstakeren. Her vil jeg tro vi kommer lengst med åpne og inkluderende diskusjoner, slik at alles kompetanse og erfaringer kan tas i bruk, og organisasjonen får det verktøyet den er best tjent med.

Som det påpekes i Digi-utvalget vil det være stort behov for fagfolk som også har solid digital spisskompetanse. I tillegg vil det være behov for fagfolk som har digital samhandlingskompetanse, slik at vi gjennom samarbeid kan skape nye muligheter.

I et større perspektiv er det viktig at både yrkesutøvere og tillitsvalgte har et fugleperspektiv på den digitale utvikling, slik at de kan delta i faglige diskusjoner og bli hørt der hvor avgjørelser tas og premissene legges. Med tilstrekkelig digital kompetanse vil de også kunne bidra til nettopp digital nyskaping.

Et levende litteraturhus i bygda

SKOLEBESØK: Lom folkebibliotek er stadig besøkt av kommunens skoleelever. Her er tredjeklassingene på besøk. Midt i flokken finner vi biblioteksjef Rita Mundal.

Midt i et historisk Lom, med Lom stavkirke som nærmeste nabo, sikrer tre vise kvinner bygda et høyst levende folkebibliotek. Det har gitt dem den høythengende prisen «Årets bibliotek».

Tekst og foto: Wenche Schjønberg

Biblioteksjef Rita Mundal tar imot i en hektisk hverdag på folkebiblioteket.

– Jeg skal bare hjelpe til med å få teknikken på plass slik at vi får i gang et foredrag om tegneserier, sier hun.

Like etter er ett av rommene i biblioteket fylt av 28 elever fra åttende skoletrinn i Lom. De benker seg foran et bord som bugner over av tegneseriebøker.

Foredragsholder er tegneserie-entusiast Are Flaten som til daglig arbeider med blant annet vedlikehold av stavkirken i Lom. Men akkurat nå er han hentet inn for å få elevene interessert i litteratur, og kjører i gang en presentasjon hvor han lar tegneseriefigurer og navn som Carl Barks og Sandman blafre fra projektoren og over lerretet.

Målet er å få ungdomsskoleelevene interessert i tegneserier og bøker og litteratur og atter litteratur.

Fra vogge til grav

Lom folkebibliotek har et mål om å være bibliotek for alle «fra vogge til grav».

– Vi gjør alt vi kan for å være synlig. Det er viktig å minne folk i alle aldre om at vi eksisterer, sier biblioteksjef Mundal.

I Lom innebærer dette for eksempel bibliotekbesøk til relativt nybakte foreldre som er med sin småroling

på 18-månederskontroll, det å dra inn 8.-klassinger til tegneserieforedrag, veiledning av voksne som vil finne seg en bok, eller hjelp til pensjonister som vil drive slektsgransking.

– Vi vil være åpne for alle og gi et tilbud til alle, sier Rita Mundal.

– På 18-månederskontrollen på helsestasjonen forsøker vi å nå foreldre for å vise dem bøker som kan passe til barna. Vi prater om bøker og det å lese for ungene. Ved å oppsøke foreldrene på helsestasjonen, når vi flere som vi ellers ikke ville fått kontakt med. Jeg er helt sikker på at vi etterpå har hatt besøk av foreldre som ikke ville ha kommet til biblioteket hvis vi ikke hadde oppsøkt dem direkte, sier Mundal.

Tre vise kvinner

I Lom er de tre vise menn byttet ut med tre vise kvinner på grunn av bibliotekets blogg som helt siden starten i 2008 har nådd lesere både i fjellkommunen Lom og utenfor.

«3 vise kvinners blogg – ein personleg blogg om større og helst mindre hendingar på Lom folkebibliotek, gir innblikk i bibliotekhverdag som kjennetegnes av engasjement, innlevelse og formidlingsglede. Bibliotekets digitale formidlingstjenester kommer lokale

brukere til gode, og har positive ringvirkninger langt ut over Lom», het det i juryens begrunnelse for at Lom folkebibliotek først ble nominert og deretter valgt til årets bibliotek.

– Vi blogger for å være synlige. Først og fremst er det en markedsføring av biblioteket, men vi forsøker å være litt personlige for å nå ut gjennom bloggen vår, sier Rita Mundal, som selvsagt er en av de tre vise kvinnene.

– Vi byr litt på oss selv. Bloggen gir oss en egenart, sier hun.

Den handler like mye om dagliglivet på biblioteket som om enkeltbøker, selv om bloggen selvsagt også handler om bøker, og dermed forsøker å få befolkningen til å ønske å låne en bok.

Gode utlånstall

Det har Mundal og hennes to kolleger lykkes godt med. Biblioteket kan skilte med svært gode utlånstall. Faktisk låner den gjennomsnittlige Lom-borgeren ti bøker i snitt per år.

«Biblioteket har lenge ligget på utlånstoppen i Oppland. Det er ikke en tilfældighet, men et resultat av en god og gjennomført satsing på litteraturformidling», skriver Norsk Bibliotekforening i prisbegrunnelsen.

– Vi har et bra utlån. Vi ligger på omtrent det dobbelte av landsgjennomsnittet. Vi tror vi får det til, fordi vi jobber aktivt med å være til stede og minne folk om at vi eksisterer, sier Mundal.

Hun tror bibliotekarenes rolle i mye større grad framover blir å veilede og å formidle.

– Jeg ser at biblioteket er viktig som møteplass. Og vi som bibliotekarere må jobbe aktivt med formidling for å markedsføre bøker som vi tror passer best for den enkelte, og gjerne bøker som ikke får massiv markedsføring i mediene, sier hun.

Hun nevner arrangementer som fast bokprat med alle klasser på barne- og ungdomsskolen, samarbeid med barnehagene, og bokkvelder for voksne, som eksempler på markedsføring.

I Lom har biblioteket for eksempel forsøkt seg på bokbad med tema krimlitteratur på et av bygdas hoteller, og bok- og matkveld med «Bokprat og fingermat» på biblioteket.

Arrangementer som dette tror biblioteksjefen fører til at lokalbefolkningen får øynene opp for biblioteket, og at de dermed kommer for å bruke tilbudet.

Våger å satse

Mundal mener også at det er viktig at hun ikke er alene om driften.

– Vi hadde ikke fått til alt dette hvis vi ikke hadde jobbet så godt sammen og vært et bra team, sier hun.

Hennes råd til kommuner er derfor å satse på biblioteket og sørge for at det er mer enn én bibliotekar per folkebibliotek, selv om økonomien i mange kommuner skranter.

– Siden 2001 har vi hatt en egen barne- og ungdomsbibliotekar, Merete Byrøygard. Det har vært helt avgjørende for vår mulighet til å nå ut bredt, sier hun.

Med 2,1 årsverk, fordelt på tre personer, kan biblioteket ta mål av seg til å bli et levende litteraturhus for bygda gjennom arrangementer, forfatterdager, samarbeid med øvrige kommuner i Nord-Gudbrandsdalen og engasjement for lokale prosjekter, mener Mundal.

Park og fjell

Prosjektet «Nasjonalparkbiblioteket» har kommet til i samarbeid med Oppland fylkesbibliotek og seks andre bibliotek i regionen. I samlingen inngår litteratur om nasjonalparkene i fylket, og den ligger delvis på nettet og spredt rundt om på de enkelte bibliotekene i regionen.

– For eksempel har vi opprettet turistbiblioteket som er en samling med litteratur plassert ut på turistbedriftene i regionen. I Nasjonalparkbiblioteket har vi også prosjektet «Ord om fjell», som er fjelldikt fra regionen samlet på nettet. Hver uke utvider vi denne samlingen med et innlest dikt. Dermed er det mulig å høre diktet på den dialekten det ble skrevet på, sier Mundal.

Framtidsplaner

Både hun og de andre på biblioteket på Lom er svært inspirert etter å ha fått prisen «Årets bibliotek». Framover har de planer om å fortsette med både bloggen og med formidling av leseglede, samt samarbeidet om lokale arrangementer som «Ibsen i Lom», «Hamsundagane i Lom» og «Diktardagene».

– I samarbeid med Nynorsk kultursentrum har vi også planer om å opprette et eget dikterhus i Lom, sier Rita Mundal som et eksempel på nysatsing fremover.

Engasjement

Inn i biblioteket braser nå en klasse fra tredje trinn på barneskolen.

– Skal du låne denne, spør bibliotekfullmektig Torill Iversen en av guttene.

– Det er en fryd å gå på arbeid. Jeg kan ikke tenke meg noen annen jobb enn å arbeide på et bibliotek, sier hun, og lyser av akkurat det engasjementet som har gitt Lom folkebibliotek prisen som årets bibliotek.

PÅ UTLÅNSTOPPEN: Biblioteksjef Rita Mundal viser stolt frem det hun og resten av de ansatte kaller et lite skrytebilde. Lom er på utlånstoppen i Oppland fylke.

Bibliotekarene har fått mer tid til brukerne

I en stadig mer digitalisert hverdag bruker bibliotekarene mer og mer av tiden sin på hver enkelt bruker. Automatisering av lånesystemene har ikke gjort bibliotekets ansatte overflødige.

Tekst: WENCHE SCHJØNBERG Foto: WERNER JUVIK

– Hei, og velkommen hit, sier Ann Kunish. Til daglig er hun leder i musikkavdelingen, men nå står hun nede i hovedvestibyen på Deichmanske bibliotek og tar imot.

– Vi legger vekt på at de som kommer hit skal tas imot på en skikkelig måte, sier hun. Derfor går de ansatte på hovedbiblioteket i Oslo i en vaktordning hvor de deler på å veilede i vestibyleområdet.

Automatisert vekk

I akkurat dette området kan publikum nå både hente og levere bøker, filmer, musikk og lydbøker de har lånt. Nå kan de gjøre dette helt uten å snakke med en eneste bibliotekar, ettersom det er lagt inn en såkalte RFID-brikker i alt som lånes ut. Brikkene sikrer samlingen og gjør utlånet helt automatisert.

Brukeren logger seg inn og legger boka på et lesbart felt, dermed registreres det hva som blir lånt eller levert.

Du trenger heller ikke lete etter bøker eller cd-er på bibliotekets avdelinger lenger. De kan bestilles på nettet hjemmefra, og så ligger de klare og venter i vestibyen der utlånsautomatene står.

Frigjort tid

Mange spådde at bibliotekarene ville forsvinne da data og automatisering gjorde sitt inntog i bibliotekene. I Norges største og eldste folkebibliotek har ikke de ansatte opplevd situasjonen sånn.

– Nei, nei, sier Ann Kunish entusiastisk. – Det som har skjedd er heller at vi har fått frigjort mer tid til å snakke med publikum. Vi har mye mer tid nå enn før til å hjelpe hver enkelt, til å finne akkurat det vedkommende er på jakt etter.

Spesialbibliotekar Frank Michaelsen er helt enig.

Til daglig er han i voksenavdelingen, men i dag har også han vakt nede i vestibyen.

– Vi har mulighet til å prate mye lenger med brukerne nå som vi ikke må bruke så mye tid på selve utlånene, sier han.

– Det er fascinerende å høre hvor mye mange vet, sier Michaelsen, som ikke er engstelig for at automatene skal ta fra ham arbeidet.

Spesialkonsulent og bibliotekar Ellen Aabakken, som har vært enda lenger med i driften av biblioteket, mener biblioteket tok sitt viktigste elektroniske grep for mange år siden.

– Det var da vi innførte elektronisk katalog i 1992 at dataalderen virkelig kom til biblioteket, sier Aabakken.

Enorm jobb

Den gamle ordningen, da hele bibliotekets samling ble registrert på papirkort, var nemlig en enorm jobb å administrere. Med innføringen av elektronisk katalog kom mulighetene til å gjøre langt flere og lettere søk på for eksempel emner, titler og forfattere.

Det var en virkelig stor jobb å få katalogen over på data, men verdt strevet, ifølge Aabakken og Jonas Svartberg Arntzen som er avdelingsleder for utviklingsenheten.

Da internett litt senere gjorde sitt inntog med nye tjenester som «Spør biblioteket», kom det enda nærmere brukeren, mener de to.

Akkurat den tjenesten er nå lagt ned. Men fortsatt stiller publikum mange spørsmål på bibliotekets nettside, via facebook og twitter, og på e-post.

– Behovet er der fortsatt. Vi bruker nettet til å komme i kontakt med publikum. Vi skal være tydelige bibliotekarer også på nett, sier Svartberg Arntzen. ➤

Slik har Norges største folkebibliotek utviklet seg

1785:	1877:	1898:	1903:	1906:
Biblioteket åpnet for publikum oppkalt etter Carl Deichman som ved sin død i 1780 testamenterte sin private boksamling og en kapital på 2000 riksdaler til offentlig bruk i Oslo.	Biblioteket fikk en fast post på kommunenes budsjetter til boligkjøp, husleie og lønn til bibliotekaren. Til nå hadde det kun vært i offentlig eie, men ikke på offentlig budsjett.	Reorganisert etter amerikansk og engelsk mønster av reformatoren Haakon Nyhus. Det vi nå kjenner som folkebiblioteket begynte å ta form.	Noen av bøkene satt ut i åpne hyller. Men flesteparten av bøkene og øvrig materiale sto fortsatt bak disk og måtte bestilles og hentes via en bibliotekar.	Den første filialen åpnet. Her foregikk alt utlån fra åpne hyller.

GOD HJELP: Bibliotekar Ellen Aabakken hjelper en låner i bibliotekets vestibyle.

Lag på lag

Utviklingen har gjort at stadig nye oppgaver blir lagt på bibliotekarene.

– Nye tjenester blir lagt lag på lag. De samme menneskene skal utføre også de nye oppgavene. Det er veldig gøy, men også krevende, sier Ann Kunish, som mener biblioteket aldri har vært overbemannet.

Hun mener det er viktig at den enkelte får mulighet til å henge med i sin egen hverdag og får riktig opplæring.

– Det er også viktig at bibliotekets ansatte føler seg mer og mer som et lag, ikke minst med tanke på nye arbeidsmåter i det nye hovedbiblioteket. Nesten alle har nå vakt nede i vestibylen, og skillet mellom avdelingene er mer utvisket, sier hun.

Utviklingen i bibliotekverden har også åpnet for et kontinuerlig behov for faglig oppdatering.

Ansatte lærer opp brukere i ny teknologi, som for eksempel iPad. Særlig fra eldre brukere har det kommet tilbakemeldinger på at de ønsker å ta i bruk den nye teknologien.

Ikke digitalisert

At biblioteket allerede nå er helt digitalisert vil verken Kunish, Aabakken eller Svartberg Arntzen være helt med på.

– Det er mye som står igjen. Først når vi flytter til Bjørvika vil vi få muligheten til å tilby publikum en skikkelig opplevelse av hva det vil si å komme til et digitalisert bibliotek, sier utviklingssjefen.

Mye står også i stampe i dag, og må løses før biblioteket kan kalle seg heldigitalt. E-bøker er for eksempel fortsatt et like vanskelig kapittel som det har vært i lang tid. Tross forhandlinger har Norsk bibliotekforening og Forleggerforeningen ennå ikke blitt enige om en avtale om rettigheter til utlån.

Norske e-bøker

Kunish, Aabakken og Svartberg Arntzen mener det er avgjørende for særlig norsk litteratures framtid at de blir enige slik at også norsk litteratur kommer på lesebrett og kan inngå i bibliotekenes samlinger.

1933:

Det nåværende biblioteket på Hammersborg ble høytidelig innviet med kong Haakon 7. til stede.

1972:

Den første bokbussen begynte å gå. Tilbudet eksisterte til 1989.

1972:

Egen musikkavdeling åpnes.

1975:

Det flerspråklige biblioteket oppstår med bøker på urdu og serbokroatisk. I dag består samlingen av bøker på over 40 språk.

1975:

Deichmanske blir fjernlånssentral for utlån som ikke kan gjøres lokalt eller regionalt, og får en rolle som nasjonalt folkebibliotek.

1992:

Biblioteket avskaffer kortkatalogene der informasjonen om bøker, tidsskrifter og annet materiale til nå har stått. All informasjon om samlingen blir lagt inn på data.

– Og vi vil selvsagt at forfatteren skal ha sikret inntekter på sine åndsverk. Ellers undergraver vi jo vårt eget levebrød. Vi kjøper inn og låner ut fysiske bøker i dag. Det burde ikke være annerledes med e-bøker, mener Kunish.

Imidlertid har ikke Forleggerforeningen kommet bibliotekarene i møte på ønsket om at den elektroniske boka skal behandles som en hvilken som helst papirbok.

Dermed er det fortsatt helt uvisst når bibliotekene får e-bøker til utlån.

Størst og eldst

- Deichmanske bibliotek eies og drives av Oslo kommune, og er Norges største og eldste folkebibliotek.
- Består av over 260 ansatte fordelt på et hovedbibliotek og 16 filialer og flere spesialavdelinger.
- Har over 2,5 millioner utlån hvert år og blir brukt av over 8000 mennesker hver dag.
- De siste fem årene har antall utlån gått jevnt oppover. Mens det i 2008 var 4,1 utlån per innbygger, var det i fjor 4,5 utlån per innbygger. Totalt var utlånet i 2012 på 2.749.565, mens det i 2005 var på 2.368.607.
- Besøket til Deichmanske har hatt en liten nedgang etter som biblioteket var stengt i lang tid etter terrorbomben i Oslo 22. juli 2011. I 2008 var besøkstallet på litt over 2,5 millioner, mens det i 2012 var på litt over 2,1 millioner.
- Trafikken på internett har imidlertid økt betydelig. Totalt sett har besøket på Deichmans nettsider økt med 25 prosent fra 2011 til 2012. Mange søker på og bestiller bøker og filmer på nettet.
- Antall arrangement på biblioteket har økt kraftig de siste fem årene. Mens det i 2009 var 1390 arrangement (blant annet forfatterbesøk, høytlesning/fortellerstunder, teater, konserter og filmframvisninger) var det i 2012 hele 2495 arrangementer på biblioteket. En betydelig andel er finansiert gjennom prosjektmidler og bidrag fra eksterne samarbeidspartnere.

OM FRAMTIDA: Jonas Svartberg Arntzen, Ellen Aabakken og Ann Kunish i prat om bibliotekets utvikling og framtid.

BOKUTSIKT: Jonas Svartberg Arntzen har god utsikt fra kontorfløyen i en av Deichmanskes bakganger.

1995:

Biblioteket kobles til internett og lanserer sine første hjemmesider med søk i katalogen.

2001:

Publikum får tilgang til å fornye og reservere bøker selv via nettet i den såkalte «mappami». Visjonen om et 24 timers åpent bibliotek er et skritt nærmere en virkelighet.

2002:

Flere digitale tjenester som «biblioteksvar.no» og «lesehulen.no» tilbys publikum.

2009:

Det blir besluttet at nytt hovedbibliotek skal bygges i Bjørvika.

2010:

Det tilbys selvbetjeningsautomater for lånekundene på seks av avdelingene. I løpet av de neste årene merkes alt materiale med RFID-brikker og publikum kan både låne og levere bøker selv.

Digitalt engasjement

BYGGE BASE: Mange vet sikkert noe om denne gården for eksempel. Da kan de selv være med på å bygge en informasjons-database som vil gjøre kveldsturen enda mer interessant, oppfordrer Sindre Flø.

– Vår oppgave er å engasjere lokalbefolkningen og gi dem et forhold til kulturhistoriske steder og få dem til å bruke naturen lokalt, sier Sindre Flø.

Tekst og foto: Jørn Wad

Sindre Flø er prosjektleder for den delen av prosjektet «Kultur- og naturreise» som finner sted i Bø og Sauherad. Her har de tatt for seg kulturminner og lokale naturopplevelser, og skal utvikle et data-program, eller en «app», som skal bidra til et bredere engasjement fra lokalbefolkningen, som skal være med å skape et bilde av Bø og Sauherad.

Wikipedia-metode

Modellen minner mye om måten nettleksikonet Wikipedia ble skapt på, det vil si at brukerne selv bidrar til å lage innholdet. Men forskjellen er en mer målrettet utvelgelse av informasjon, og ikke minst den koordineringen som skjer fra det offentlige.

– Vår del av prøveprosjektet skal handle om lokale kulturminner og måter å bruke naturen på i distriktet. Vi har plukket ut kulturstier, rundløyper og historiske områder, som for eksempel Gamlegata i Gvarv. Der har vi gått inn i historien og lagt inn informasjon som senere skal brukes og ikke minst videreutvikles av folk lokalt.

– Vi har faktisk allerede fått god respons på det arbeidet vi har gjort til nå, og det gir inspirasjon til å utvikle oss videre, forteller Flø.

Han er imidlertid usikker på om det er mulig å komme langt nok i prøveperioden med en halv stilling i to år. Dette er etter hans mening i minste laget.

– Vi er avhengig av å få med tunge aktører som det lokale næringslivet og høyskolen i Bø, og det er ikke uten videre enkelt å formidle hvilket potensial som ligger i det arbeidet som nå er i gang.

– Derfor kan det lett bli slik at vi ikke får nok «trøkk» i satsingen før prosjektperioden går mot slutten. Og det ville være synd fordi dette allerede nå har fått svært positiv mottakelse i befolkningen, sier prosjektlederen.

Frivillige grupper

Flø er ikke alene om å gjøre jobben. Flere frivillige grupper er allerede i sving. De gjør en stor jobb med å registrere forskjellige kulturminner og sjekke ut den informasjonen som folk legger inn mot det som fins hos Riksantikvaren og andre kilder.

– *Hvordan sikrer dere at informasjonen som legges inn, faktisk holder mål?*

– En av de problemstillingene vi har diskutert, er om innholdet vil være faglig pålitelig. Men så langt ser ikke det ut til å bli et problem, slik enkelte fryktet. De som jobber med dette, er både kunnskapsrike og samvittighetsfulle, og de sørger for å sjekke og dobbeltsjekke informasjonen som blir lagt inn.

Slå opp informasjon

– Vi er nå midt inne i en prosess, og det skal bli spennende å se hvordan arbeidet utvikler seg videre. Allerede nå ser vi et engasjement som er utrolig positivt, og som jeg håper vil være med på å danne grunnlaget for at prosjektet blir videreført, slik at vi får utviklet en app basert på den jobben vi nå gjør, sier Flø

Tanken er at dersom du for eksempel er ute på skogstur, og kommer over en ruin, skal du kunne ➤

DELE KUNNSKAP: La meg se, her kan jeg altså legge inn det jeg vet om denne bygningen, mumler Sindre Flø, og taster på sin mobil.

LITT I TÅKA: At piren som ligger her i Gvarvhølen der den gamle havna som gav liv i Gvarv lå ligger litt i tåka, er ganske symbolsk, mener Sindre Flø. For ut av minnenes tåkeheim skal de nå hente konkrete data som skal kunne bli allemannseie.

POTENSIAL: Vi skal forsøke å få høgskolen og det lokale næringslivet til å se hvilket potensial Digitalt fortalt har. Da er vår del av prosjektet en spennende innfallsvinkel, sier Sindre Flø.

taste inn koordinatene, eller bruke gps dersom du har det på mobiltelefonen, og så kunne få opp informasjon om hvilke bygninger det er snakk om, samt den historiske informasjonen som er tilgjengelig om området.

– Naturopplevelsene vil kanskje bli litt annerledes ved å drasse med seg digitale hjelpemidler på skogs- turen. Men jeg tenker at det vil balanseres med de fordelene du kan få ved å bruke en slik app som gir deg informasjon der og da, sier han.

Flø tror også at den lokale naturformidlingen som folk selv skal bidra med, også vil gjøre at folk kommer seg ut og bruker naturen.

For jo bedre kunnskap de skaffer seg om områdene og naturstiene de besøker, desto større interesse vil det vekke, håper han.

Mange nye muligheter

– Vi ser for oss mange nye muligheter. Foreløpig har vi ikke alt på plass, men det står avgjort på programmet.

La oss et øyeblikk gå tilbake til den lille ruinen i skogen: Vi ønsker å legge inn muligheten for å få opp et kart som viser akkurat hvor du befinner deg, og så kan du på eget initiativ kanskje legge inn en video tatt med mobiltelefon eller et kamera, kanskje noen digitale bilder og litt informasjon om hvordan det ser ut nå. Fra før ligger det kanskje noen gamle bilder der som viser hvordan dette området så ut i sin tid, og så kan du koble dette sammen, akkurat som på Wikipedia.

Kulturetatene har vært pådrivere for dette arbeidet, og følger nøye med på det som foregår. Sindre Flø mener det er nyttig både for lokale næringslivsaktører og undervisningsmiljøer. Også lokale lag og foreninger blir jevnlig oppfordret til å bidra:

– Samarbeidet med lokale historielag, Riks- antikvaren og Telemark Museum er utrolig bra, og vår del av «Kultur- og naturreise» skal bli så bra som det bare går an å få det. Det er i alle fall min ambisjon, sier Flø.

Digital tilknytning og app

Kultur- og naturreise er en felles satsing mellom Kulturrådet, Riksantikvaren, Direktoratet for Naturforvaltning og Statens Kartverk. Prosjektet har som mål å gjøre informasjon om lokale severdigheter tilgjengelig på mobile enheter, nettbrett og bærbare pc-er.

I løpet av 2012–2013 blir det gjennomført pilotprosjekter på tre steder i Norge: Akerselva i Oslo, Bø og Sauherad, og Dovre.

Kulturminner og naturopplevelser

– Dette kan bli et hovedprosjekt fra 2014. Det vi gjør nå, er å teste ut mulighetene for å knytte sammen fagdata og lokalt innlagte data, og se hvordan de kan berike hverandre, sier Siri Slettvåg, som er prosjektleder i Natur- og kulturreise.

– Innhold knyttet til lokale kulturminner og naturopplevelser er sentrale i vår del av prosjektet, fortsetter hun.

– Vi henter innhold fra flere databaser, blant annet «Digitalt fortalt», et prosjekt i regi av Norsk kulturråd som ble lansert i forbindelse med kulturminneåret 2009. Dette handler om personlige fortellinger knyttet til vår kulturarv, og er en storsatsing innenfor digital kunnskapsformidling.

– I tillegg jobber vi med å få inn brukergenerert innhold og popularisert stoff, sier Slettvåg.

Utviklende testing

– Det blir ganske mye testing. Vi skal finne ut hvordan vi kan gjøre relevant informasjon som allerede finnes i offentlige databaser tilgjengelig sammen med informasjon som blir lagt inn lokalt, i en Wikipedia-lignende modell. Både kartreferanser, faglig kvalitetssikret og mer allmenn informasjon vil bli lagt inn, sier Slettvåg.

– Vi skal så koble dette opp mot et dataprogram, en «app», som skal gjøre opplysningene tilgjengelig for dem som er interessert. Appen blir klar i en betaversjon til sommeren, og så skal vi teste den på ulike brukere og i forskjellige brukersituasjoner, sier hun.

Større satsing

– Innhold knyttet til de lokale stedene, enten det er industriminne langs Akerselva eller kulturminner og naturstimuligheter lokalt i Bø og på Dovre, skal altså kobles sammen i dette pilotprosjektet. Så er det vårt håp at dette skal kunne munne ut i en større

satsing når pilotprosjektet er over. Men det er fortsatt mye testing og utvikling som skal på plass før vi kommer så langt, understreker hun.

– Det som skal legges inn i «Digitalt fortalt», er innhold som ikke kan legges i fagdatabaser – lokale sagn, myter, personlige fortellinger og liknende. Innholdet blir gjennom våre formidlingsløsninger (blant annet appen) tilgjengelig på mobiltelefonen.

Mange forskjellige stemmer

Over 2000 fortellinger ligger allerede ute på nettsida, men det skal bli mange fler, og de skal vise bredden og variasjonen i begrepene kulturminner og kulturarv.

– Vi ønsker å legge til rette for at mange og svært forskjellige stemmer skal komme til orde, samtidig som vi kan øse av all den voldsomme mengden med informasjon som finnes i arkiver og museer, sier Siri Slettvåg.

PILOTPROSJEKT: Siri Slettvåg er prosjektleder for «Kultur- og naturreise» – et digitalt pilotprosjekt.

Et bibliotek uten bøker

Det er åpent døgnet rundt for alle, og biblioteket har alt fra verdens mest anerkjente legetidsskrifter til Legevakthåndboka. Men Helsebiblioteket.no er ikke som andre bibliotek. Det har ikke en eneste trykt bok.

Tekst: WENCHE SCHJØNBERG Illustrasjon: TORA MARIE NORBERG Foto: WERNER JUVIK

Helsebiblioteket er et statlig finansiert og heldigitalt bibliotek. Alle fagtidsskrifter, oversikter og publikasjoner som er tilgjengelige i biblioteket, finnes utelukkende i digitalisert form.

– Det hender det ringer folk og spør hvor vi er, og om de kan komme hit, sier bibliotekets redaksjonssjef Hege Underdal. Men det har liten hensikt å oppsøke bibliotekets lokaler i Oslo. Der sitter det nemlig bare en redaksjon, og biblioteket kommer du til via din egen datamaskin eller mobiltelefon.

Redaksjonen teller 13,9 årsverk og holder til i den tidligere kvinneklinikken til det gamle Rikshospitalet. Flere av årsverkene er i liten brøk. For eksempel er en lege knyttet til redaksjonen halvannen dag i uka. Resten av uka er legen fastlege og tar seg av egne pasienter.

Tverrfaglig samarbeid

Bare fem av redaksjonens ansatte er bibliotekarer. Resten er en miks av fagfolk fra helsesektoren og folk med webbakgrunn, teknisk kompetanse og utdanning i markedsføring.

– Vi har sett at dette er utrolig nyttig. Der den ene gruppas kompetanse stopper, starter den andres, sier Underdal.

Enkelt fortalt spiller for eksempel legene og farmasøytene en viktig rolle i utvelgelsen av helsestoff og forankring i sitt fagmiljø. Bibliotekarer, journalister og webeksperter tilrettelegger utvalget slik at stoffet blir mest mulig tilgjengelig og lett søkbart.

– I dette arbeidet er det viktig for oss å vurdere om kildene er pålitelige, om innholdet er brukervennlig og om det er hensiktsmessig for vår målgruppe, altså helsepersonell, sier Underdal.

Åpent for alle

Selv om målgruppa for biblioteket først og fremst er helsevesenet, er det åpent for alle.

– En konsekvens av de nasjonale avtalene våre, er at pasienter, pårørende og pasientorganisasjoner får tilgang til det samme som legen. Dette er i tråd med åpenhetsprinsippet i helsetjenesten og kan bidra til dialog og pasientmedvirkning, sier redaksjonssjefen.

Hun viser til at en pasient eller en pårørende vil kunne ha stor nytte av å finne prosedyrer for behandling eller annen informasjon som gjelder sin egen sykdom.

– Kvalitetskildene i Helsebiblioteket er dessuten gode alternativer til useriøse helsenettsteder folk googler seg fram til i jakten på helseinformasjon, sier hun.

Kvalitetssikrer

I lokalene til den gamle kvinneklinikken som før ble brukt til å hilse nye liv velkommen til verden, kleskes det nå ut ideer for hvordan nyttig helseinformasjon kan gjøres tilgjengelig i biblioteket. Blant annet har Helsebiblioteket samarbeidet med eksperter på psykisk helse om å oversette engelske Wikipedia-artikler til norsk, og de legger inn lenker til egne sider og ressurser i bunnen av artiklene. Biblioteket arbeider også aktivt med å utforme stoffet slik at det kommer høyt opp i Google-søk.

– Dermed sikrer vi at nettbrukere i Norge får rask tilgang på kvalitetssikret informasjon når de søker på helseinformasjon. Vi er veldig opptatt av at det skal være enkelt å finne oss, sier Underdal.

Biblioteket er organisert slik at alle som er knyttet til nettet med en norsk IP-adresse har fri tilgang til det meste av bibliotekets innhold.

En liten del av innholdet er imidlertid beholdt helsevesenets egne folk, enten ansatte i helsevesenet eller studenter ved landets høyskoler og universiteter. For å få adgang til denne delen kreves det egen innlogging, eller at brukeren sitter på en registrert IP-adresse for eksempel på et sykehus eller en medisinsk utdanning.

Kjøper tilgang

Mens andre bibliotek kjøper inn bøker og papirtidsskrifter, kjøper helsebiblioteket elektronisk abonnement på fagtidsskrifter og databaser. Dermed kan alle brukere søke i artikler blant annet i kostbare og anerkjente tidsskrifter som The Lancet og BMJ.

– Vi har frikjøpt slik at hele Norge har adgang, sier Underdal.

Norske nettbrukere kan derfor gå direkte inn i tidsskriftene, enten via Helsebiblioteket.no eller bruker en søkemoter, for eksempel Google.

Årets bibliotek 2011

Nettredaktør Hans Petter Fosseng har ansvar for å holde orden i de digitale bokhyllene.

– Jeg skal sørge for at alt er oppe og går, sier nettredaktøren. Det innebærer at han har jevnlig kontakt med brukere, men også med leverandører.

At det er orden i sakene i Helsebiblioteket.no, fikk de en bekreftelse på for ett år siden. Da ble det hel-

digitale biblioteket kåret til Årets bibliotek av Norsk Bibliotekforening, og for første gang var det et bibliotek uten fysiske lokaler som vant prisen.

Ettersom Helsebiblioteket ikke er et fysisk bibliotek, er kontakten med brukerne svært viktig, ifølge redaksjonssjef Hege Underdal. Alle bibliotekets ansatte sørger jevnlig for å gjøre biblioteket kjent, og få tilbakemeldinger på innholdet.

Bibliotekets folk ute på rundt 90 undervisnings- og markedsføringsoppdrag hvert år, blant annet på store konferanser i hele landet. Kontakten med fagbibliotekene i helsesektoren og folkebibliotekene er også viktig.

– Vi regner bibliotekarene mer som samarbeidspartnere enn som en målgruppe. Det er bibliotekarene som har den daglige kontakten med målgruppa, og vi er avhengige av deres drahjelp for å bli brukt, sier Hege Underdal.

PÅ NETT: Hege Underdal er redaksjonssjef i Helsebiblioteket.no, mens nettredaktør Hans Petter Fosseng har ansvar for å holde orden i de digitale bokhyllene.

Helsebiblioteket.no

- Offisielt åpnet 6. juni 2006.
- Offentlig finansiert nettsted.
- Organisert som en seksjon i Nasjonalt kunnskapssenter for helsetjenesten.
- Drives som en redaksjon bestående av nesten 14 årsverk.
- Mange ressurser er kjøpt inn som nasjonale avtaler. Det innebærer at informasjonen er tilgjengelig for alle med norsk IP-adresse, og at det ikke er nødvendig å gå om Helsebiblioteket.no for å få tilgang.
- Inneholder flere emnebibliotek, blant annet om psykisk helse, samfunnsmedisin og folkehelse, og legemidler.
- Har kjøpt blant annet nasjonal adgang til Legevakt-håndboken og to av verdens mest anerkjente oppslagsverk. Tilbyr også Legevakt-håndboken som app.
- Abonnerer blant annet på internasjonalt kjente medisinske tidsskrifter som The Lancet, Annals of Internal Medicine, BMJ, JAMA og The New England Journal of Medicine og sikrer dermed nasjonal adgang til disse.
- Inneholder en samling med fagprosedyrer og retningslinjer.

YRKESFAGLIGE TEMAHEFTER

FAGBLADETS
temahefter gir
deg utfordringer,
kunnskap og
inspirasjon.

Bestill Fagbladets temahefter på www.fagforbundet.no. Gå inn på Nettbutikken, Yrkesfaglige temahefter. Heftene er GRATIS.

FAGFORBUNDET

Postboks 7003 St. Olavs plass, 0130 Oslo - tlf. 23 06 40 00 - faks 23 06 44 07

www.fagforbundet.no • www.fagbladet.no